

פרוייקט העלאת יהודי סוריה ולבנון
ראיון עם הרב יוסף שעיו, ירושלים
תאריך: 25.10.1999
מראיין: אריה כהן

אריה כהן: הרב שעיו, אני מבקש שבתחילת הראיון תספר על בית אבא. מתי הסבא שלך הגיע ארצה? אם הם היו בחלב, מה הם עשו? וכוליי.

הרב יוסף שעיו: משפחתי, משפחת עבאדי-שעיו, בעצם המשפחה היא עבאדי ושעיו זה כינוי. היא ידועה ומפורסמת בארם-צובא, היא חלב בצפון סוריה, מזה מאות שנים כמשפחת רבנים ידועה לדורותיה. ניקח את הדורות האחרונים שהם רבי יוסף שעיו

ש: כשאתה אומר רבי יוסף שעיו מתי הוא פעל?

ת: רבי יוסף שעיו זה היה בשנת, הוא חי בשנת ת"ר. לפני כמאה וחמישים שנה.

ש: עדיין בחלב?

ת: הכל בחלב, כן. הוא היה יהודי שאמנם נהנה מיגיע כפיו, היה עוסק במסחר, עם זה היה ידוע בקהילה כתלמיד חכם, מפורסם שכל הסוחרים שהיו להם בעיות, במקום ללכת לבית הדין היו באים לשאול אותו ומקבלים את פסקיו כבורר. ... לא מטעם ... של בית דין אלא כפושר. זכה אותו רבי יוסף שנולדו לו מספר בנים והגדול שבהם היה שמו עזרא על שם סבו, כי אצלנו זו מסורת לקרוא על שם האבא, על שם הסבא. כך יש את יוסף, עזרא, יוסף, עזרא במשך כמה דורות עד הדור הזה ששמי יוסף ובני עזרא. שם אבי עזרא.

ש: אתה מדבר על הרב עזרא אביך?

ת: לא.

ש: עדיין לא אביך?

ת: ... יוסף שהוא סבו של סבי. כמו שאמרנו היה יהודי בעל חוש מסחרי מפותח מאוד, אבל לא נחשב בתפקיד רבני בקהילה, רק מכוח שכולם נתנו לו כבוד על הידיעות שהיו לו בשטח התורה והפסיקה. אבל זכה שבנו בכורו שנקרא בשם עזרא היה תלמיד מצטיין ... כל רבותיו הרגישו בו שהוא היה בעל שכל, בעל זכרון פנומנלי מיוחד במינו. הוא למד כשהיה בגיל 11 אצל הרב המקובל הידוע רבי אברהם עדס שהוא בעצם סב סבו של רבי יהודה עדס שהיום משמש כראש ישיבת "קול יעקב". מדובר פה על סב סבו

ש: בירושלים?

ת: בירושלים. סב סבו שמו היה רבי אברהם עדס, הוא היה אחד ... אחד מהמקובלים הגדולים. הוא למד אצלו במשך שלושה חודשים. אחרי שלושה חודשים אמר לו – אין לך צורך יותר לבוא, תלמד בעצמך. ... רבי עזרא עבאדי שעיו שהיה כל כך מפותח בשכלו.

ש: על שום מה שעיו? מה הכינוי?

ת: הכינוי שעיו היה היות והוא נשא לאשה את בתו של חכם ישעיה דיין שהוא היה גם כן אחד מדייני ארם-צובא, מיוחס עד למשפחת דוד המלך. קראו לו רבי ישעיה דיין. כל משפחת דיין בכל העולם, אם חלבים, אם תוניסאים, אם מרוקאים, מיוחסים למשפחת דוד המלך ... ככה זה נקרא. עד היום יש בכמה

ספרים שהתפרסמו כמו "ישיר משה" שבו יש את כל השושלת מדוד המלך עד רבי עזרא עבאדי שעיו שהוא מת נדמה לי דור 94 כמדומני. זה מובא בספר "ישיר משה" ועוד ספרים, ייחוס משפחת דיין עד לדוד המלך. ... הוא נשא לאשה את בתו של החכם ישעיה דיין ושניהם היו מכהנים כדיינים. אז היו אומרים – ישעיה, עזרא, ישעיה, בטעות קראו לו שעיו, הכינוי הוא שעיו. אבל המשפחה מקורה עבאדי. זה לשאלתך.

ש: כן.

ת: נמשיך במה שהתחלנו שעזרא הקטן שהיה כבר בגיל 11, 12, באמת הגיע לגדולות והיה לומד, וכל מה שלמד היה נחרט על לוח לבו ולא היה צריך לחזור יותר. כשראו את זה רבותיו, כמו רבי אברהם עדס, רבי ניסים ... רבי יעקב דואק, כל אלה היו גאוני עולם

ש: שחיו באותה תקופה?

ת: חיו באותה תקופה. רבי עזרא עבאדי שעיו נולד בשנת תר"ל ונפטר בתרצ"ט. חי 69 שנים. כשראו אותו שהיה עדין עול ימים, נתנו לו ללמוד עם הסוחרים. כל הסוחרים שהיו בחלב, זה לא הסוחרים של היום. פשוט היה להם שיעור קבוע בגמרא, בפוסקים, ברמב"ם, בשולחן ערוך. לא סתם אגדות ... פשוט בגמרא פוסקים. הוא היה לומד עם כל הסוחרים כי היה לו חוש, חוש המסחר של אבא שלו הוא המשיך אותו פה והיה לומד איתם את כל כללי ורזי המסחר, אבל לפי ההלכה. וכך כשלמד עם כל הסוחרים והיה פוסק להם בכל הבעיות שלהם, כשהגיע לגיל מבוגר יותר, נשא את בתו של רבי ישעיה דיין ... אדם מיוחד. והנה היה מעשה שבו הכתירו אותו כדיין בבית הדין

ש: מתי זה היה בערך, באיזו שנה?

ת: שנת תרנ"ה אולי, ממש בהיותו בגיל עשרים וחמש.

ש: 1895?

ת: משהו כזה. לפני כתשעים שנה, תשעים ומשהו. הוא בא עם איזו בעיה רצינית לפני הדיינים וכל הדיינים שבארם-צובא התלבטו והתקשו לבדוק. למה התלבטו? הם הסתמכו בפסיקתם על שאלה ותשובה שמובאת ב-מהרם שיף. היה אחד המחברים מהרם שיף קוראים לו, שאותו היו לומדים בצורה

ש: מהרם שיף?

ת: מהרם שיף. הוא מפרש שמובא בכל התלמוד הבבלי, בסופו יש את הפירוש העמוק ביותר.

ש: שיף זו משפחה

ת: ... ראשי תיבות. מהרם זה מורנו הרב מרדכי. תמצא שם. אלה ראשי תיבות של ...

ש: אבל שיף

ת: זה בראשי תיבות הכל. בדיוק אני לא יכול להגיד לך מה, אתה יכול למצוא את זה בתלמוד, בסוף התלמוד הבבלי, תמיד יש את הפירוש הזה. הוא מפרש עמוק מאוד ובשורה אחת שלו אפשר לפסוק כמה וכמה הלכות. והנה הם לפי דבריו פסקו את ההלכה, אבל זה היה נוגד את הפסיקה של הרמב"ם ולא יכלו להבין איך זה. לכן התקשו מאוד כל רבני ודייני ארם-צובא. עד שאמרו – נשאל את עזרא. בכל זאת התחשבו בדעתו. כשבאו אליו לשאול, עד שלא שאלו אותו הוא היה עניו והצניע לכת, לא רצה להראות בפני ... רבותיו. כשפנו אליו התבטא בצורה של לגלוג קצת, אבל לא חשבו שהוא מלגלג. אמר להם –

עדיין לא נכנסתם בכלל לדין של השאלה. כולם כעסו עליו – מה זה, אנחנו טורחים ויגעים על הנושא הזה כבר שבועות ועוד לא נכנסנו בכלל להתחיל להבין את הנושא? בבקשה, תסביר אתה. ואז הוא אמר להם, כפי שהוא למד מהמהרם שיף כל ימי חייו, הוא מבין שישנה פה טעות דפוס ואם נתקן במהרם שיף את השורה בצורה כזאת וכזאת תיפתר הבעיה. כמובן שאם מתקנים את המהרם שיף נפתרת הבעיה. אבל זו לא חוכמה להגיד שיש טעות דפוס ולפתור בעיות. אמרו לו – מה? אמר להם – רבותיי, ככה זה צריך להיות, יש פה טעות דפוס.

ש: כן.

ת: הלכו וחקרו, הביאו את כתבי היד של המהרם שיף מאיטליה, כתבי יד עתיקים, עד שמצאו כתב יד אחד שהיה מילה במילה כמו שהוא אמר, כשתיקן את הטעות במהרם שיף. התבררה ההלכה, נפסקה בלא שום בעיה. אבל כולם התפלאו, אמרו לו – מה זו חוכמה לתקן? איך ידעת להגיד שיש טעות? אמר להם – אני מתוך עיונים במהרם שיף הכרתי את הדרך שלו והבנתי שיש פה טעות דפוס, לא יכול להיות. שראו ככה כל החכמים אמרו לו – מרגע זה אתה דיין עלינו. הכתירו אותו בגיל 28 שנים שהוא היה כאב בית דין בחלב. היה משמש לצד רבי עזרא חמאוי חבאז שהיה זקן ממנו, מבוגר ממנו. חבאז זה אופה לחמים, זה כינוי. למה בדיוק אני לא יודע, אבל זה השם שלו, את תמונתו פה אראה לך אחר כך. מצדו השני יושב חכם משה מזרחי, שהיו שניהם זקנים יחסית לגילו הצעיר. הוא מאז התחיל להתפרסם כדיין שהיה תקיף מאוד בדעותיו. לא היה ... לאיש, לא היה נותן דעתו לשום אפשרות של פשרות. הלכה היתה הלכה לנגד עיניו. זה מצד הדין. מצד שני היה אדם עניו מאוד, המשיך ללמד את התלמידים גם כשהיה דיין. מתלמידיו המובהקים חכם מטלוב עבאדי ששימש אחרי זה כאחד הגאונים בקהילה הסורית באמריקה. עד היום יודעים שחכם מטלוב עבאדי היה אחד הגאונים שלמד אצל חכם עזרא עבאדי שעיו. הוא היה נקרא גם כן "רב רבנן". חוץ משהיה דיין, היה גם "רב רבנן". פירושו רב של חכמים. זאת אומרת כמעט במאה השנים האחרונות לא היה רב בארם-צובא שלא למד אצל חכם עזרא עבאדי שעיו, שהיה ממש יודע להחדיר את העמיקות של הלימוד.

ש: כן.

ת: נולד לו לרבי עזרא עבאדי שעיו שנשא את בתו של חכם ישעיהו דיין כמו שאמרנו, אבל היא מסכנה היה שמה פרידה, נפטרה ... שנים, השאירה לו את עול הילדים עליו ולא היה יכול להתמסר כל כך. נשא אשה שניה וגם היא לצערנו נפטרה אחרי תקופה, בדמי ימיה, כך שכל ימיו היו צער ותלאות. אבל עם כל זה חונך את בניו לתורה ולפי מה ... אבל מבניו, היו לו אמנם שלושה בנים אם אני זוכר – משה, דוד יוסף זה הגדול שהוא הסבא שלי. ... קראו עזרא על שם אביו יוסף. סבא שלי שהוא יוסף, הוא היחיד שיצא בעצם, המשיך את דרך התורה והיה לאחד המקובלים הגדולים כאן בירושלים שהיה ראש המקובלים בבית אל בשיבת "פורת יוסף". שימש גם כן

ש: על איזו שנה אתה מדבר בערך פחות או יותר? אילו שנים? מתי הוא עלה ארצה בכלל?

ת: הם עלו ארצה בשנת 1936 מארם-צובא.

ש: כל המשפחה?

ת: כל המשפחה.

ש: איזו משפחה שוב תזכיר?

ת: שעיו עבאדי. עבאדי המכונה שעיו. הוא בא לביקור פעמיים בארץ. אבל קהילת חלב לא הסכימה שהוא יעזוב אותה. הוא כמובן כל פעם נענה להפצרותיהם כי הוא היה בזמן המלחמה, מלחמת העולם הראשונה, הוא הלך ואסף כספים כדי לקיים תלמוד תורה שם בחלב. הוא הלך בעצמו לאסוף כספים כדי לקיים תלמוד תורה. הוא היה נותן מעצמו. כשהם הגיעו לארץ אחרי שני ביקורים שהוא עשה בארץ

ש: ביקורים לצורך מה?

ת: לראות את המצב בארץ ולראות מה הולך פה. עד שהוא החליט שנפשו ... ארץ-ישראל ... אמר להם שבשום פנים ואופן הוא לא יכול לוותר על זה. העמיד להם שם מספר חכמים כמו החכם משה טוויל, חכם מטלוב עבאדי, שהם המשיכו את הדרך שלו. הם נלחמו שם בכל עוז באליאנס, שאליאנס ניסה להיכנס לחלב כדי ללמד צרפתית ולהכניס את ההשכלה יותר. הם לא רצו כי הם היו באמת יהודים תמימים שהלכו בדרך התורה ואליאנס היה נוגד את כל זה. נלחמו והוציאו את "בני ברית" שיש בכל העולם ושניסו להיכנס. הם נלחמו כי הם בעצם רצו לעקור את יסודות הדת והם היו אנשים ... דתית מאוד וחרדית מאוד. אמנם חרדים לא כמו המושג של היום חרדים, כי היו דברים שהם היו לפלא שהיום לא, אבל שומרי תורה ומצוות על קלה כחמורה. הוא עלה כמו שאמרתי לך ב-36'. פה, כמה שניסו להכניס אותו לרבנות הוא לא רצה.

ש: איפה הוא התיישב?

ת: בירושלים.

ש: איפה בירושלים?

ת: בהתחלה הם התיישבו בשכונת הבוכרים. יש שם בשכונה בית כנסת "צופיוף". שם היתה מין קהילה קטנה של ... שבאו והתיישבו שם כי הבתים שם היו יותר רחבים מהעיר העתיקה. בעיר העתיקה היו הבתים ישנים מאוד וצפופים. בשכונת הבוכרים היו בתים רחבים יותר. כמובן שלא היה את מה שיש היום, את כל הרוחב. ... יחסית היו בתים יותר גדולים והם ישבו שם.

ש: כשאתה אומר הם התיישבו, אני מבין שהרב

ת: אותן משפחות שהגיעו לארץ

ש: לפני זה?

ת: לא, אותה תקופה.

ש: באמצע שנות השלושים?

ת: נכון. בגלל שהתחילו מלחמות שעשו שנאה בין היהודים לערבים טרום הקמת המדינה

ש: אתה מדבר על תקופת המאורעות?

ת: נכון.

ש: על אילו משפחות התחלת לספר לי?

ת: דואק, רבי יעקב דואק המקובל העילאי, משפחת הדאיה, משפחת מזרחי, משפחת חוסייני. היו מספר

משפחות שהגיעו יחד, משפחת עבוד

ש: יחד עם הרב?

ת: כל אלה באו באותה תקופה והתיישבו בשכונת הבוכרים.

ש: כמה משפחות בערך?

ת: מה שידוע לי היו שם, היה בית כנסת בנוסח חלבי שהיו מתפללים. אני משער משהו כזה

ש: היה להם בית כנסת משלהם?

ת: בית כנסת של צופיוף, של בוכרים. אבל הם כאילו היו שם ... משהו כמו שלושים משפחות בערך. לאחר מכן כשנבנתה ירושלים החדשה והתחילו להתפשט יותר אז הם עברו לשכונת מקור ברוך שהיתה כבר שכונה הרבה יותר חדשה. יותר רחוקה ויותר חדשה. כמה שניסו לתת לו את הדיינות הוא לא רצה, פשוט לא רצה להשתמש ... של תורה והחליט שהוא בארץ לא משמש ... את כל הפוליטיקה שהולכת פה מכיוון שהם זרים לו. כי בחוץ לארץ מילה של הרב היתה מילה של הרב ... לערער עליה. פה זה מלווה בכל מיני פוליטיקה וזה היה דבר שנוא עליו ביותר, החנופה. הוא ידוע ומפורסם בארם-צובא שפעם ראש הקהילה, חכם ממשפחת פיצ'וטו אם אני זוכר נכון, ניסה במשפט שהיה לו באיזו מילה לשחד אותו, כאילו לרמוז לו רמז קל שבקלים. אז הוא זרק אותו מפניו בכל תוקף. כמה שניסו להגיד לו – תראה, זה ראש הקהילה, אמר – אף אחד לא יישחד אותי. הוא היה מאד מאד מחמיר בדברים האלה מצד אחד. מצד שני היה אהוב על כל הקהל.

ש: אתה מספר לי שמשכונת הבוכרים חלק מהמשפחות האלה

ת: עברו לנחלת ציון, זו השכונה שלנו, וחלק עברו למקור ברוך ונחלת אחים. אלה בעצם שכונות חדשות מחוץ לחומה. ... מאה שערים, לשם לא הגיעו. התרחקו יותר לשכונת מקור ברוך, נחלאות, מקור חיים. במקור חיים לא התיישבו, זה יותר מרוקאים. מה שבמרכז ירושלים היום, מקור ברוך ונחלאות. נחלאות זה כולל את נחלת ציון, נחלת אחים, זכרון יוסף וזכרון טוביה. זה נקרא שכונת נחלאות, כל אלה.

ש: באזור מה שקרוי היום שוק מחנה יהודה.

ת: בשוק מחנה יהודה היה בית כנסת של חלבים שעד היום קיים ונקרא "זכות אהרון סילברה". משפחת סילברה משפחה מכובדת ביותר מארם-צובא, אבל בארם-צובא היו שני גושי משפחות. היה גוש משפחות שהם היו חלבים אמיתיים, כלומר החלבים שהיו ממש בחלב מדורי דורות. והיו המסתערבים. המסתערבים אלה יהודים שבאו מגלות ספרד, מגורשי ספרד, שבאו והתיישבו בארם-צובא, קראו להם פרנקוס גם כן, מלשון פרנקים, ספרדים, מגורשי ספרד. משפחת סילברה בנתה בית כנסת גדול במחנה יהודה.

ש: מתי זה היה, אתה זוכר אולי?

ת: משהו גם לפני כמאה שנה בערך. עד היום בית הכנסת קיים. שם היו מתפללים כל גדולי רבני הקהילה.

ש: ועשיריה?

ת: לא היו מספיק עשירים פה. העשירים לא היו פה. את כל העושר השאירו בארם-צובא. העשירים הלכו לאמריקה. המשפחות שהיו בחלב עזבו את ארם-צובא, חלק נסעו למקסיקו, חלק לאמריקה, חלק לברזיל, חלק לפנמה וחלק נסעו לאיטליה גם כן. איטליה, ז'נבה. בעצם עד היום הנקודות שבהן הקהילה הסורית חלביית נמצאת. בסאו-פאולו ברזיל. יש במקסיקו סיטי. יש בפנמה. יש בארגנטינה גם כן קצת וכמובן בברוקלין שבניו-יורק. באירופה יש בעיקר באיטליה וקצת בז'נבה בשווייץ. ... כמו שאמרתי הבן הבכור המיוחד שמו יוסף על שם אביו. הוא היה אחד מגדולי מקובלי ירושלים. רבי יוסף זה הוא סבא שלי.

כשהוא בא לארץ, אבי עליו השלום שנקרא רבי עזרא על שם סבו עזרא שדיברנו עליו כעת, הוא היה מאוד מקורב, מאוד אהב אותו הסבא שלו. היה פשוט לומד איתו בצורה שיטתית. עד כדי כך שרבי עזרא עטיה, ראש ישיבת "פורת יוסף" בירושלים

ש: דרך אגב, שניה אחת אני מבקש לגבי פורת יוסף. מי היו המייסדים של הישיבה הזו?

ת: מייסדי הישיבה היו אנשים שבאו מהודו, שהמקור שלהם היה עיראקי. משפחת ששון, משפחת שלום. המוצא שלהם היה עיראקי. הם היגרו להודו. אחרי זה באו לירושלים. הם בנו את הישיבה פורת יוסף.

ש: איך החלבים נכנסו פנימה?

ת: יצחק שלום היה יהודי חלבי.

ש: זה שהבן שלו סטיב שלום?

ת: נכון. סטיב שלום ...

ש: בארצות הברית.

ת: בארצות הברית. כל משפחת שלום ... יהודים עשירים מאוד. הם הקימו את הישיבה כאן בעיר החדשה בשכונת גאולה, פורת יוסף. זה לאחר שהבנין של פורת יוסף בעיר העתיקה נחרב במלחמת 48'.

ש: זו בדיוק השאלה שרציתי לשאול. מי הקים את הישיבה בעיר העתיקה?

ת: משפחת ששון שאמרתי שבאו מהודו ומעיראק. הגבאי שלהם נקרא המהרם הגדול בן-ציון חזן, כך היה שמו. הוא היה הגבאי יחד עם עוד רבני הישיבה, שהם כיתתו רגליהם כדי לקיים את הישיבה, עד לזמן שהישיבה ...

ש: מלחמת העצמאות?

ת: כן. אז כשבאו אחרי המלחמה בנו במרכז ירושלים. המנוח עזרא שרם היה הגבאי שהקים את הישיבה פה בגאולה. עד היום בנו אברהם שרם מכהן כראש ישיבה, אחיו רבי אליהו ... ישיבת "תורה ואורה" בסניף בתל אביב ואחיו השני משה שרם שמחזיק עוד ישיבה בקטמון. הכל נקרא רשת ישיבת פורת יוסף. מחולק בכל הארץ.

ש: מי הקים מחדש את הישיבה בעיר העתיקה?

ת: אמרתי, עזרא שרם בסיועו של יצחק שלום. עד היום מונצח השם של יצחק שלום על שלט גדול ... בשכונת גאולה.

ש: תרשה לי רק לחבר את החלבים לפורת יוסף. מתי החלבים מתחברים אל פורת יוסף?

ת: החלבים התחברו לפורת יוסף בשני מישורים. מישור אחד שבאו מספר רבנים גדולים מחלב שהיו מלמדים שם הן בתורת הנסתר והן בתורת הנגלה.

ש: באיזו שנה בערך?

ת: לא יודע.

ש: שוב באמצע שנות השלושים?

ת: כן, אלה הזמנים

ש: באותה תקופה שבאים לשכונת הבוכרים?

ת: כן, אותה תקופה. הם היו לומדים בעיר העתיקה והיו חוזרים לעיר החדשה בשעות אחר הצהריים ... זה במישור החכמים, היו כמה חכמים חלבים. מהצד השני היה הגוש השני שהיו ... כמו שאמרתי שרבים מהיהודים עברו לארצות הברית, שם עשו חייל, היה להם עושר גדול, ואז הם תרמו לשיבה.

ש: היהודים החלבים?

ת: היהודים החלבים תרמו לשיבה. עד היום מי שמחזיק את הישיבות בכל העולם אלה יהודים חלבים. זה ידוע. קהילת שערי ציון, קהילת שבת אחים בארגנטינה. הם מחזיקים בעולם ישיבות, כל הישיבות ... זה נופל על כתפיהם.

ש: גם הישיבה הזו פה?

ת: גם הישיבה הזו פה, ודאי. ברוך השם שיש שם ... והרבה אהבו את אבי עליו השלום. הגענו עד לסבא שלי שהיה שמו יוסף. הוא כמו שאמרנו היה אחד המקובלים בירושלים. בנו שנקרא רבי עזרא, זה אבי עליו השלום, למד אצל סבו, עזרא. לימד אותו בצורה מאוד מופלאה עד שרבי עזרא עטיה שהיה ראש ישיבת פורת יוסף היה נכנס מדי פעם, דבר ראשון שם אותו כמלמד בישיבת פורת יוסף בתל אביב כי אמר לו – אתה למדת אצל חכם עזרא שעיו הסבא שלך. כמו שהיה לו את הכח להכניס אותו ללמד את העיון לכל האחרים [אמר לו] – את כל התלמידים גם אתה תלמד. באמת היה מאוד מוכשר בנקודה הזאת. היה מדי פעם נכנס לשמוע את השיעורים של אבי עליו השלום, איך הוא היה מלמד. כששאלו אותו פעם – מה אתה נכנס לכיתות הקטנות לשמוע? אמר להם – הוא למד תורה אצל סבא שלו עד גיל 16. אני רבי עזרא אפילו לא זכיתי – כי בגיל 3 הוא עלה לארץ – לכן באתי לשמוע את השיטה איך הוא מלמד. באחד הימים אבי כבר התבגר קצת וביקש ממנו, מראש הישיבה רבי עזרא עטיה – תן לי ללמד כיתות יותר גבוהות כי קשה לי בקטנים. אמר לו – אי אפשר, אין לי מחליף שיכול להחזיר לתלמידים את העליה מבית הספר לשיבה, רק אתה יכול. וכך לא ויתר לו ועד יומו האחרון המשיך ללמד בישיבת פורת יוסף בגאולה. זה אבי עליו השלום שנקרא עזרא, על שם סבא שלו. אני המדבר ... על שם סבא שלי.

ש: תרשה לי, אבל אביך כאן שימש גם בבית הכנסת הזה, עדס.

ת: אבי שימש כרב, ראש מתיבתא "זכרון יוסף" כל ימי חייו, והגיע ... בית הכנסת. לאחר מספר שנים שאנשים יצאו משכונת הבוכרים והתחילו להתפזר ברחבי ירושלים, רוב היהודים החלבים ... במרכז ירושלים. אז באה משפחת עדס, יוסף ועובדיה עדס היו יהודים עשירים שלא היו להם ילדים.

ש: מתי הם באו?

ת: בשנים 1890, 1900 הם באו לפה. בשנת 1902 הם בנו את בית הכנסת הזה, בית הכנסת עדס הגדול. הוא נקרא גדול, אמנם היום הוא לא גדול, אבל בזמנו הוא היה ענק. כי אם נסתכל כאן ברחוב הזה לבד יש קרוב לעשרים בתי כנסת

ש: אתה מדבר על רחוב שילה?

ת: רחוב שילה, רחוב בית אל. השכונה פה היא שכונה עם למעלה מעשרים, אולי שלושים בתי כנסת. אבל כולם קטנים קטנים, חדרים חדרים, ככה היה מקובל. לא היה. או שלקחו מגרש ענק ובנו עליו בית כנסת עם חצר ועם מקווה. פה היה פעם מקווה. וכך זה נקרא – בית הכנסת הגדול עדס על שם שני האחים יוסף ועובדיה עדס שלא היו להם ילדים. המיוחד בבית הכנסת הזה שהם הקפידו להתפלל בנוסח יהודי ארם-

צובא לפי ... המזרחי וגם צורת הישיבה בבית הכנסת היתה שכל הספסלים כמו שאנחנו רואים נוטים כלפי התיבה. לא כמו בתי כנסת אשכנזיים שאחד אחרי השני, אלא כל הכסאות, כל הספסלים כנגד התיבה מכל הצדדים, כדי שכל הקהל בתוך התפילה יתפלל יחד עם החזן. אם זה קטעי תפילה, קטעי זמרה. יכולים בכל שורה ... את הרב שהוא עומד במרכז התיבה. זה אחד מכללי המוסף שהם הקפידו עליו כאן. חוץ מנוסח התפילה והישיבה כמו שאמרנו, הם לא שינו את סדר עליית התורה שעולים שבעה עולים. יש סדר מסויים בחומשים. אצלנו כאן יש סדר מיוחד שהוא בעצם אולי היחיד בעולם. אולי בעוד מקום אחד

ש: פה בבית הכנסת עדס?

ת: כן. מה שהיה בארם-צובא, סדר העולים הוא שונה לגמרי. הקטעים איפה מפסיקים בין כל עולה ועולה הם שונים. למה? הם היו מכוונים תמיד שהעולה השישי תהיה לו העליה הכי מכובדת, הקטע הכי מושך. אז לא פעם יכולים לתת לעולה אחד שלושה ארבעה דפים, ששים שבעים אחוז מהפרשה, ועולה אחד את הקטע הכי קצר. ככה זה נהוג רק פה כמעט. אפילו שיש לנו עוד בתי כנסת ברחבי העולם ... כבר שכחו. כאן בארץ בירושלים זה המקום היחיד שממשיכים בו עד היום. אבי עליו השלום, נוסף לזה שהוא היה רב ישיבת "זכרון יוסף", חנן אותו השם בקול נעים ביותר. עד כדי כך שבצעירותו הוא היה מתפלל וקורא בתורה בשלושה ארבעה בתי כנסת. היו מבקשים ממנו והוא היה רץ ממקום למקום לקרוא בבית הכנסת. אם זה היה בית כנסת של הספרדים "יגיע כפיים", אם ב"חסד ורחמים", אם במושב זקנים ... לקרוא בתורה בבית הכנסת עדס כי לפניו היה פה חזן שקראו לו רבי אליהו לוי. היה ידוע. אמנם לא היה חלבי, הוא היה אורפלי, אבל היה בקיא מאוד בסדרי התפילה ובניגונים. שמו אותו עליהם שיהיה חזן ש: ... תרשה לי, לקשר בין האורפלים לחלבים.

ת: אני אגיע לזה. לא רוצה לנתק את ההקשר. רבי אליהו לוי אמנם היה חזן טוב וירא שמיים, אבל לא היה תלמיד חכם. זה היה מקובל ששליח ציבור יהיה תלמיד חכם. אז הביאו לפה את רבי אהרון הררי רפול. הוא היה חכם גדול והיה לו קול נעים. ובאמת כשראה את ... שהיה צעיר לימים יחסית, החליט שהוא מעביר לו את כתר החזנות, את התפקיד הזה. אבי עליו השלום נפטר בשנת תשנ"ד. כשלושים שנה לפני זה שם אותו כחזן בית הכנסת כשהרב שהיה פה קראו לו רבי משה עדס.

ש: מאותה משפחה של עדס?

ת: לא ממשפחת נדבני בית הכנסת. משפחת עדס החכמים שהיו.

ש: דרך אגב, איפה הנדבנים התיישבו בירושלים?

ת: בירושלים הנדבנים היו גרים בשכונות פה. אלה עם הבית ממש ממול, זה הבית שלהם.

ש: פה בנחלת ציון?

ת: ממול, מול בית הכנסת. זה הבית שלהם. הם קנו קרקע פה וגרו ממול בית הכנסת. אבי מאז שימש חזן בית הכנסת. כשנפטר הרב משה עדס היה גם משמש כרב וכחזן הקהילה עד יומו האחרון. היה מפורסם בקולו הנעים ובתחנוניו. לא היה מצב שאדם שבא בימים הנוראים לבית הכנסת להתפלל לא היה מוריד דמעות. זו היתה אוירת קודש, חרדת קודש. אני זוכר את עצמי כילד שסבי עליו השלום רבי יוסף היה משמש כתוקע ואבי כחזן. זה היה מראה מרשים ביותר. ישנו סיפור ידוע שבאחד מימי ראש השנה היה קור גדול בירושלים והתפללו כשכל בית הכנסת היה סגור לגמרי בגלל הקור. מחמת רוב האנשים היה

לחץ גדול ודחוס. תקעו בשופר והזוגית התנפצה מרוב ההזף. היו תקיעות של שופר שהיה מכוון לפי הקבלה גם כן. ידוע שהיתה פעם אחת שהתנפצה הזכוכית מההדף של השופר. כמה שהיו מתפללים ברטט וברגש ובכל כוונת הלב.

ש: מתי כבודו נולד?

ת: אני נולדתי בשנת 52'. ... אבי עליו השלום כל החיים שלו כמו שאמרתי היה מלמד תורת ישראל. בערוב ימיו, אמנם הוא נפטר צעיר בגיל 63 בפתאומיות, הוא היה מלמד גם כן קבוצות של תלמידים שבאו מארצות הברית והיו לומדים בבתי ספר תיכוניים בישראל. כדי להשלים להם את הלימודים התורניים היו באים אליו לבית ללמוד תורה. כך היו לו כמה קבוצות שלמדו והיתה לו מחשבה לפתוח ישיבה על שם סבו רבי עזרא ... למדתי אצלו. רצה לקרוא לישיבה "שערי עזרא", אבל מבחינת קוצר הזמן לא זכה. והנה לצערנו כשנפטר אבי בפתאומיות בגיל 63 הוא היה נותן שיעור קבוע בבית הכנסת עדס ביום שבת לפני תפילת מנחה. לא רצו להפסיק את הנוהל הקיים. קראנו לרבי אברהם סלים, ראש ישיבת "מאור תורה", גם הוא חלבי, בנו של רבי נתן סלים המפורסם, והמשיכו ללמד את השיעור הקבוע שהיה בעין יעקב. והנה פלא – כל שבת היו מסיימים ועושים סימן. מצאו איפה הוא סיים בפעם שעברה – "העמידו ישיבה על קברי". כששמע את זה הרב סלים סיפר את זה לרב עובדיה יוסף שהוא בעצם היה חבר של אבי עליו השלום, למדו יחד באותו מחזור, וכן לרבי מרדכי אליהו שהיה הרב הראשי והיה תלמידו של אבא שלי. קראו לי ואמרו לי – יש לך פה צוואה להקים ישיבה על שם אביך, לא במקרה ... אמרתי – אני מימי לא אספתי כסף ולא יודע איך עושים את זה.

ש: כן.

ת: אבל הם לחצו עלי מאוד. נתנו לי הסכמות, אמרו לי שהוא היה מפורסם בכל העולם. למה הוא היה מפורסם? כי בשנים האחרונות, ב-15 השנים האחרונות לחייו קראו לו להתפלל כשליח ציבור בימים הנוראיים בבתי הכנסת הכי גדולים בעולם בקהילות החלבים. זה היה במקסיקו אצל חכם ... קראו לו. יש לו בית כנסת ענק של אלפי אנשים שם. היה קורא לו כל שנה לבוא ולשמש כחזן בימים הנוראיים. לאחר מכן, כששמעו בקהילת "שערי ציון" שבניו-יורק בברוקלין שהרב שעיו נוסע למקסיקו לא הירפו ממנו ולחצו ולחצו ואמרו לו – כמה שנים ... מקסיקו, בוא שנה אחת אלינו לברוקלין. שנה אחת הצליחו לקחת אותו לברוקלין ומאז לא ויתרו לו. כל שנה ושנה היה משמש בבית כנסת אחר של החלבים, בעיקר היה משמש בשערי ציון, המקום המפורסם של החלבים באמריקה, בברוקלין. לאחר מכן בבית הכנסת "גני יוסף" של הגביר עזרא ... כהן שקיים עד היום. וכך עד יומו האחרון, עד שנתו האחרונה שבעצם גם החל לשמש, הוא נפטר בכ"ד באב והיה אמור לנסוע לחגים. נפטר בפתאומיות. משם כל העולם הכיר אותו כרב וכחזן מיוחד. לכן הם אמרו לי שמכירים אותו כל עשירי העולם ואני יכול לנסוע ולפתוח ישיבה. אותו רגע עלתה לי רק מחשבתו של אבי עליו השלום שרצה להקים ישיבה על שם סבו שעיו עזרא עבאדי ואמרתי – זה הזמן, אני אפתח ישיבה שתקרא "שערי עזרא", גם על שם אבי עליו השלום וגם על שם סבו. בזה פתחנו את הישיבה.

ש: מתי פתחתם את הישיבה?

ת: בשנת תשמ"ה.

ש: 1985?

ת: כן. הוא נפטר בכ"ד באב תשמ"ה. אני פתחתי את הישיבה בחשוון תשמ"ה. הישיבה ברוך השם ... מיוחדת שבו אני בדרך כלל משלב תורה ומלאכה. דהיינו, הבחורים לומדים 20 שעות לפני הצהריים ובשעות אחר הצהריים חייבים ללמד תלמידים או מבוגרים או מי שלא מוכשר לזה להתעסק ... התנדבות לאנשים זקנים. זה היה הרעיון, ללמוד וללמד, כי אבי עליו השלום כל ימיו לימד תורה וסבו לימד תורה. אז כל החוכמה ... בעצמו גם יתן לאחרים. דבר נוסף, הם הקימו בזמנו, רבי נתן סלים, קרן שעוזרת לעניים שקראו לה "צדקה ומרפא". היו תומכים בזה כל מיני אנשים נזקקים ומסכנים. לאחר מכן, כשנעשה בישראל ביטוח של קופת חולים הם אמרו – למה שנשלם לרופא כסף? נבטח את כל האנשים הנזקקים בקופת חולים. וזה מה שהם עשו. במקום לשלם כסף לרופא, היו לוקחים את המשפחות ומבטחים אותם בקופת חולים, משלמים עבורם חודש בחודשו את המס וכך היה להם יותר קל שלא היו צריכים להזדקק לתת שכר רופאים כל פעם.

ש: זו נקודה מעניינת. מתי זה בוצע?

ת: זה בוצע, אבי נפטר ... זה בוצע כאן בשנת תש"כ.

ש: 1960. זה נועד רק לעניים החלבים?

ת: כן. ולמה רק לחלבים? מסיבה אחת פשוטה – הם לא אספו כסף. פשוט היו מספר יהודים טובים בארצות הברית שהם היו, הם לא ידעו לאיפה הכסף. הם היו שולחים ממקסיקו ומניו-יורק ופשוט ייעדו את זה לצרכי העדה בלבד כי ידעו שאם יתחילו להתפשט על כל זה לא יהיה לזה סוף. אי אפשר. אז אמרו – ישנן קהילות כאן בארץ של בבלים, תימנים, אשכנזים שדואגים להן. ליהודים החלבים אין מי שידאג. אז הם החליטו שרק להם זה יהיה בלבד.

ש: כמה משפחות זכו לביטוח הזה?

ת: קרוב ל-120 משפחות חלביות. אלה לא היו ממש חלבים, בכל הארץ, לא רק בירושלים.

ש: אה, בכל הארץ?

ת: בכל הארץ. עד היום יש לי את הרשימות עם הכתובות. כשאבי עליו השלום נפטר הקרן הזו היתה, היו שלושה אנשים, אבי עליו השלום, חכם נתן סלים ואדון ג'וש יוסף שמאי הלוי. כשיוסף שמאי הלוי נפטר והרב נתן סלים נפטר, נשאר אבי עליו השלום והחזיק את זה לבד. כשהוא נפטר, לי לא היה את הכח להמשיך בזה. אבל באו אלי מספר זקנות, מספר נשים – איפה הרב? – מה אתן רוצות מהרב? - היה משלם לי כל חודש, איפה הוא? ראיתי שזה דבר מחוייב המציאות לכן המשכתי באותה קרן.

ש: באיזו שנה זה היה פחות או יותר?

ת: בשנת תשמ"ד. אותו זמן שהקמתי את הישיבה "שערי עזרא", ליד הישיבה הקמתי קופה שנקראה במקום "צדקה ומרפא", "ארוכה ומרפא". באתי לעדן את השם. למה להגיד שהם מקבלים צדקה? אולי זה פוגע בהם. "קרן ארוכה ומרפא" שברוך השם עד היום אני מחזיק אותה.

ש: זו אותה משמעות למען האמת.

ת: כן. עוזרת לנזקקים. אמנם לא במתכונת שהיינו משלמים בקופת חולים כי אין לי את האפשרות לזה. אבל במקרים מיוחדים של לא עלינו ניתוחים מיוחדים או ריפוי שיניים שעולה הון תועפות ואין ... אז

אנשים מסויימים שבאמת נזקקים אני משתדל לעזור להם מאותה קרן כי הקרן הזו בעצם גם כן, ישנם אנשים שאני פונה אליהם ומבקש להתרים אותם לשיבה, לא רואים את זה בעין יפה. יש אנשים שהם אלרגיים לשיבות [אומרים] - ... שילכו לעבוד. כשאני אומר [שזה] עבור עניים ועבור חולים, זה ... עניים. זכותו של כל אדם לתת את ... לאיזה מקום שהוא רוצה.

ש: לאיזו מטרה שהוא רוצה.

ת: אני עובר שוב לבית הכנסת פה. יש לנו בית כנסת מיוחד פה שצייר אותו, או את עבודת הקישוט יותר נכון ביצע מייסד בצלאל יעקב שטרק. הוא היה מייסד בית הספר לאמנויות בצלאל ועד היום זה מופיע, אתה רואה, פה יש ... הקישוט של בית הכנסת

ש: בעץ הכל אני מבין, נכון?

ת: לא. הקישוט, הציורים, למעלה זה ציורים, ציור שמן.

ש: על הקירות אלה ציורים?

ת: על הקירות זה ציור שמן.

ש: אהה, אני חשבתי לתומי שזה עץ.

ת: לא. זה הכל ציורי שמן שצייר אותם יעקב שטרק, מייסד בית הספר לאמנויות בצלאל. הוא צבע את בית הכנסת בששה חודשים.

ש: מתי זה היה?

ת: בשנת תרע"ג. כך זה מופיע על השלט ... כל בית הכנסת היה מצוייר אמנם, כולל התקרה שהיתה תקרה מרהיבה ביופיה עם שמיים וכוכבים. לצערנו הרב היתה תקופה שהציורים התקלקלו קצת ואנשים שלא הבינו באמנות, צבעו את בית הכנסת ולצערנו זה נהרס. מה שנשאר לפליטה בחלק העליון של בית הכנסת זה כל החלק העליון הזה. כמו כן בתקרת בית הכנסת, במקום של הנברשת, עדיין נשאר לפליטה כמטר מהציור הזה. דבר נוסף שיש לנו כאן בבית הכנסת, יש לנו פה דמוי ביצה של יען

ש: על אחת הנברשות, על הנברשת הקרובה להיכל.

ת: נכון. יש שם ביצה של יען שזה כאילו נגד עין הרע. יש פה בציורים את 12 השבטים. אם נתבונן ... שבט דן מחוק לגמרי, מטושטש שם. מדוע? יש סיפור ידוע שהציור הוא מול עזרת נשים. יום אחד היתה פה אשה הרה, ראתה את הנחש, היה נחש מצוייר ממש כמו נחש אמיתי, והיא הפילה. מאז באו חכמים ואמרו שאם זה גרם להפלה אצל אשה נמחק אותו. טשטשו את הציור ולכן הציור הזה מטושטש.

ש: סמלו של שבט דן היה באמת הנחש.

ת: הנחש, כן.

ש: חידשתם למשל את ההיכל?

ת: דבר נוסף, אני מגיע להיכל, הקיר המזרחי של בית הכנסת הוא קיר שעשוי כולו מעץ, חריטת עץ, משולב באבנים מיוחדות שהביאו מפרס. את עבודת העץ הזו ניסו לעשות בעץ ... הביאו אמן מסוריה והוא הביא את החלקים איתו ובנה את זה כאן בבית הכנסת, את כל ארון הקודש שעד היום קיים. כולו חריטת עץ.

ש: כשאתה אומר אמן מסוריה, יהודי או גוי?

ת: לא יהודי. היה אמן מוסלמי דוקא. הוא היה בקיא במלאכה ועשה את ארון הקודש.

ש: באיזו שנה הוא עשה את זה?

ת: לא ידוע לי.

ש: זה מעניין אותי מהבחינה הזאת של

ת: זה היה משהו בסביבות, בית הכנסת נבנה פה ב-1902. זה היה משהו כמו 20 שנה לאחר מכן. משהו כמו 1922.

ש: אה, בסדר. אני חשבתי לתומי שזה היה אחרי קום המדינה. אז אין בעיה, בסדר.

ת: לא, זה היה באלו השנים. ... השערים של בית הכנסת. עדיין השערים

ש: שערי הברזל.

ת: שערי הברזל עם המנעול, עם המפתח הגדול שיש, שחרוטה עליו אם נשים לב שנת היסוד שהיא תרס"א. נוסף לזה יש לנו את הסמלים של חצי ירח, זה הסמל של הממלכה העותמאנית, עם כוכבים. דיברנו פה על בית הכנסת החלבי שהיה, אבל אמרנו שהיו קרוב לחמישים בתי כנסת באזור פה. למי הם היו שייכים בתי הכנסת? כל קהילה וקהילה, אם זה תימנים, אם זה פרסים, אם זה הבוכרים, בוכרים אמנם לא היו כאן באזור אבל בעיקר פרסים, תימנים וכל המשפחות שיצאו מחלב. דהיינו, יש לנו בית כנסת שנקרא אורפלי. יש בית כנסת שנקרא ג'רמוקלי. יש בית כנסת שנקרא דרבקילי. יש בית כנסת שנקרא שאמי. מה אלה בתי הכנסת האלה? האורפלים זה אורפה, עיר בתורכיה שגובלת עם סוריה. חלב נמצאת בצפון סוריה, 400 קילומטר מדמשק, גובלת בגבול עם תורכיה. אורפה, שהיא גם כן עיר, בעצם לא היתה בתוך סוריה אלא בתוך תורכיה. ערים וכפרים בתוך תורכיה.

ש: אבל פעם הם היו חלק ממחוז אלכסנדרטה, נכון?

ת: את זה אני כבר לא יודע. לא בקיא בזה. אבל הם היו, מה שאני יודע שהיום, אורפה קיימת עד היום בתורכיה. היא היתה מאוד סמוכה לארם-צובא, אז הם היו אנשים שפשוט היו עמי ארצות. לא היו תלמידי חכמים. אז את כל החוכמה וכל הרקע שלהם הם למדו בעצם בארם-צובא. אותו דבר בערי הכפר שלהם, קימו או מרעש או אנטב. כל מיני כפרים שהיו סמוכים לחלב אבל לא היו ממש חלבים. היהודים שגרו שם קיבלו עליהם את כל המסורת החלבית כי הם היו אנשים שלא ידעו. אז אנחנו מוצאים את רבי אברהם אנטבי. הוא נחשב ליהודי חלבי, אבל הוא אנטבי, מאנטב, ככה קוראים לכפר. או הג'רמוקלים. הג'רמוקלים לא היו חכמים. האורפלים לא היו להם חכמים. היו אנשים קשים מאוד מבחינת האופי שלהם. עד היום רואים את ההבדל בין האורפלים לחלבים. אבל עם כל זה הם היו יחד איתנו באותה מסורת. כשבאו לפה, השינויים העיקריים שהיו להם גרמו להם לעשות בית כנסת לעצמם, קראו לו האורפלי. אבל מה יש שם כיום? את החלבי עצמו. יש לנו קבוצה של חלבים, יש של אורפלים. היתה קבוצה גדולה. הג'רמוקלים שוב, זו אחת מערי השדה של תורכיה. או הדירבוקילים מדירבוק. ... אלה כל הערים שהיו בזמנו כולם מאוחדים תחת החלבים, אבל כשגדלו הקהילות ולא היה מקום בבית הכנסת, החליטו לפתע – נעשה לנו בית כנסת משלנו. אבל כולם היו עדיין קשורים לבית הכנסת הגדול עדס. ש: ולחלבים.

ת: ולחלבים. כי את כל החכמים ואת כל המורים וכל המנהלים, את כל כלי הקודש מה שנקרא, היו לוקחים מהחלבים. יותר מזה, אפילו לבגדאד, לעיראק, כשהיה מחסור בחכמים, שלחו להביא חכמים מחלב. ... צדקא המפורסם, הוא והוריו היו חלבים. הוא נחשב כעיראקי כי הוא עצמו בא מעיראק. נולד בעיראק אולי. אבל הוריו וסבותיו הם ילידי חלב. פשוט שלחו משם לכל המזרח, לכל המקומות, כדי שילמדו תורה.

ש: יש לי שאלה, אתה מראה לי פה, אני עברתי כבר קרוב ל-200 מרואיינים. הידע שלך הוא ממש מדהים. מאיפה הידע הזה?

ת: הידע הזה, חשוב מאוד, אני הייתי מקורב מאוד לסבא שלי עליו השלום. סבי עליו השלום היה יהודי שגדלותו בחכמת הקבלה. היה לו הובי לאסוף ספרים וכתבי יד עתיקים. הוא הדביק אותי בחיידק הזה. היו פעמים שישבתי ודיברתי איתו על אדם מסויים, היה נותן את כל ההיסטוריה – מיהו, מהו, איפה הוא היה. ההובי שלו היה שהוא היה אוסף כל מיני יודאיקה, דברים עתיקים. הייתי מאוד מקורב אליו. למדתי ממנו. הוא הוציא מספר לא מבוטל של כתבי יד או דברים שהיו ישנים ואבדו מן העולם. הוא הוציא אותם שוב. במסגרת זו הייתי קולט הרבה ממנו כשהייתי מקורב אליו וממנו שאבתי הרבה תורה. חוץ מזה שאני מגיע היום לארצות הברית ויושב עם כל מיני נדיבים והם מחילים לשאול מי הסבא ולספר לי – אתה יודע, הוא לימד אותי והוא עשה לי וכך

ש: כך הידע הצטבר. רק שאלה אחרונה – לא סיפרת לי על קורות החיים שלך, ככה באופן כללי.

ת: נולדתי בירושלים.

ש: איפה גרתם?

ת: גרנו בתחילת בשכונת מזכרת משה, שכונה הקרובה פה לנחלאות, על שמו של משה מונטיפיורי שבנה מספר שכונות בירושלים – אהל משה, מזכרת משה, ... משה. יש כמה שכונות בירושלים על שמו של משה מונטיפיורי הנדיב הידוע. יש כאן ליד שכונת מחנה יהודה שכונה שנקראת מזכרת משה. היא מצויינת בשערים. במזכרת משה נולדתי.

ש: היו שם הרבה חלבים?

ת: לא היו שם חלבים. זו היתה שכונה מעורבת, שכונה יפהפיה שרובה גם אשכנזים שנולדו בארץ, הרבה לדינו שבאו, ספרדים, הרבה מגורשי העיר העתיקה ... בית הכנסת "חסד ורחמים". הם היו בעיקר עובדי בתי המטבחים, יהודים ביריונים, חזקים, אבל עם כל זה יודעים מה זה, סוג אחר של יהודים.

ש: מה היה מוצאם?

ת: הם היו ...

ש: הבנתי.

ת: לא היו מרוקאים כי עוד לא היתה עליה. לא היו עיראקים. זו היתה שכונה בעיקר של אשכנזים, יותר אנשים ילידי ירושלים מהדורות הקודמים.

ש: כמה חלבים היו בה?

ת: חלבים היו בה שלוש או שבע משפחות. לא היו הרבה, פשוט מאד כי כבר היתה מאוכלסת. הרב אליהו לוי, רבם של האסירים, גר בשכונת אלינו. משפחת פרוש, משפחת סלאם. אלה היו שכונות מאד משמנא

וסלתא של אנשי ירושלים העתיקים. גדלתי שם עד גיל 6 או 7. לאחר מכן, בהיות השכונה, לא היו בה צעירים או ילדים. שכונה מתבגרת. אז עקרנו למקום שהוא בעצם בקרבת מקום. שכונה במרכז העיר איפה שהיה הדוידק'ה. נקראה שכונת בית הדגל. שם היה רחוב הנביאים, במרכז ירושלים. בעצם במקום הזה היה עדיין מרכז ירושלים, קרוב לשכונת נחלאות, שאבי היה משמש בה כרב, מהלך של 7 או 8 דקות.

ש: אבל לא היו שם הרבה חלבים?

ת: זו היתה שכונה חילונית אפילו. לא איזו שכונה דתית ... לא היינו ... של גטאות כאלה כמו שהיום, שכונת רמות. היו כולם חיים יחד. לא היה אז כל הדברים האלה. חיינו יחד. אבי שימש כרב השכונה, לא באופן רשמי, אבל שימש כרב השכונה וגם כשוחט לפני יום הכיפורים, את התרנגולות של יום הכיפורים. למד גם כן ברית מילה אבל לא שימש בה. ככה חונכתי בבית הכנסת שלי באיזה בית ספר שנקרא "מגן דוד". זה היה בית ספר של חלבים שהמנהל שלו היה נתן סלים. תלמוד תורה "מגן דוד".

ש: איפה היה ממוקם?

ת: ברחוב דוד ילין. עד היום יש שם תלמוד תורה ששינה את שמו ל"סוכת דוד". אבל הוא היה במקור "מגן דוד". היה תלמוד תורה של יהודי חלב.

ש: גם היום זה מיועד לחלבים?

ת: היום לא. היום המשפחות התרחקו.

ש: עד מתי הוא שימש כתלמוד תורה של חלבים?

ת: עד לפני כשלושים שנה. אז זה עבר לחינוך העצמאי והחינוך העצמאי העביר את זה ל"סוכת דוד סולימן", תלמוד תורה ספרדי, אבל לא רק חלבי. המנהל זה הרב מנחם בצרי שנעזר באמת באותם נדיבים שעדיין זוכרים חסד לתלמוד תורה מגן דוד, סוכת דוד, שהיה על שמו של רבי דוד סיטרון שהוא גם יהודי חלבי מארגנטינה. אז זה על שמו. עוזרים לו לקיים את המפעל שלו בגלל שהם מרגישים שזה חלק חלבי עדיין שלהם.

ש: אתה למדת שם?

ת: אני למדתי שם. אמנם התחלתי ללמוד אצל אשכנזים בבית ספר "שילה", לא היה לרוחי, עברתי לתלמוד תורה מגן דוד. כשבאתי התחלתי ללמוד שם. את כיתה א' למדתי בבית ספר ... לא הייתי בן 5 כי בגיל 3 למדתי בתלמוד תורה של אשכנזים "עץ החיים" שזה היה בשכונת מזכרת משה. כשבאתי בגיל 5 כבר ידעתי קרוא וכתוב, אז הקפצו אותי שנה ובבית הספר עצמו לא רציתי לקפוץ עוד שנה. את כיתה ח' סיימתי לפני בר-מצווה.

ש: זה היה בית ספר יסודי

ת: בית ספר יסודי, 8 שנות לימוד. סיימתי אותו לפני גיל בר-מצווה. לאחר מכן עברתי ללמוד בשיבת "גיל תורה", ישיבה אשכנזית. ... יש שם פנימיה, לא התרגלתי לפנימיה, לא יכולתי לסבול תנאי פנימיה, עזבתי את הישיבה אחרי מספר חודשים.

ש: ירושלמית?

ת: ירושלמית, כן. בשכונת בית וגן. עברתי ללמוד בישיבה חדשה שנפתחה, שנקראה ישיבת "ראשית חכמה" של הרב שבתאי ע[ס]טון, ספרדי. למדנו שם בישיבה. לאחר שלוש או ארבע שנים שוב הוא נעזר ביהודים החלבים בארצות הברית. כשבאו היה אומר – הנה, זה בנו של חכם עזרא שעיו. אז הם אמרו לו שיתן לי ללמד גם כן, הם רוצים לעזור לי ... שאלמד. וכך בגיל 16 התחלתי ללמד בישיבה שבה לימדתי את המחזוריים ביותר נמוכים. ברוך השם התחלתי ללמד גם תהלים בגיל 13 עוד. מגיל 13 התחלתי לשמש כחזן בבית הכנסת ... , בית כנסת של ספרדים שממוקם כאן בשכונת "נחלת ציון" במרחק של 30 מטר מבית הכנסת עדס. בגיל 13 שימשתי שם כחזן עד גיל 16. בגיל 18 קרא לי אדון מנחם ידיד שהוא היה גבאי בית הכנסת מגן דוד בשכונת התקווה בתל אביב

ש: אתה מדבר על חבר הכנסת לשעבר מנחם ידיד?

ת: כן. בעצם שם שימשתי כחזן ... כשלוש או ארבע שנים. הכרתי את אשתי שם שהיתה בת דודה של מנחם ידיד, הוא דוד שלה בעצם. כך חזרתי לירושלים לשמש כל השנה כחזן. הוסמכתי לרבנות ודיינות ממכון "הרי פישל" שהיה בירושלים, בתשל"ז. לפני 22 שנה. הוסמכתי לרבנות ודיינות. אבי עליו השלום עמד על כך שאני אעבוד ואהנה מיגיע כפיי ולא אשמש כנתמך ברבנות. לכן למדתי גם את מלאכת הסופרות, לכתוב ספרי סת"ם. כמו כן למדתי את השחיטה וקיבלתי על זה תעודה. למדתי את ברית המילה גם כן, קיבלתי ברית מילה. כך היה החכם אצלנו, מושלם בכל הדברים. אבל בפועל היום אני לא משתמש בשחיטה כי אני לא אוהב את המקצוע הזה. ברית מילה לעיתים רחוקות ובמקצוע הסופרות גם כן כיהודי, לפעמים לכתוב תהלים לבני או מגילה, דברים כאלה, כי אני עדיין מאוד עסוק בענינים אחרים.

ש: מה הענינים האחרים העכשוויים שאתה עוסק בהם?

ת: כרגע, מאז שאבי עליו השלום נפטר בשנת תשמ"ד, פנו אלי מבית הכנסת עדס להמשיך את דרכו. אמנם כחזן הייתי משמש במקום אחר והיתה פה כבר משפחת דיינים, אבל אני משמש עד היום כרב בית הכנסת. בבית הכנסת עצמו הקמתי את המרכז של הישיבה שלי שנקראת ישיבה "שערי עזרא". פה אנחנו מרכזים פעילות תורנית של לימוד. כמו כן יש לנו פה פעילות של התנדבות שנקראת "מוסדות כתר שלמה" על שמו של הפייטן שלמה בריסקא, שאותו מחזיק בעצם בנו ציון בריסקא.

ש: בריסקא זה שם חלבי?

ת: בהחלט. הוא פתח את המפעל זה שעוזר בקמחא דפסחא, חלוקת מצרכי אוכל בשאר ימות השנה. כך שמרכזים מסביב לבית הכנסת עדס תורה, חסד, תפילה, כל מה שנמצא בקהילה.

ש: בשלב הזה של הראיון אני מאוד מודה לך ונתראה בעזרת השם.

ת: תודה רבה.